

Ed. Meksi

KARUSNAHA- JA MÜTSIÄRI

Soovitab suures valikus kõiksugu

VORMIMÜTSE
K A A B U S I D
KARUSNAHKU

K A U B A T Ä N. 7

Maitsekalt pildistate end

A. MARKUS'E
FOTOATELJEES

GILDI TÄN. Nr. 7-1

Foto-firma A. LOMP

om. L. Neumann

Tartus, Ülikooli 3 // Telefon 253

**Igasugused fototööd,
erialaks grupid**

Kella- ja kullasepaäri

H. Lauk

TARTU, VÕIDU TAN. 17

Suur valik — Moodne kaup

Soodsaim ostu- ja paranduskoht

*Kõik õpilased ja laste-
vanemad teavad, et*

*soodsam ostukoht
koolitarvete alal on*

K. JAIK

Tartus, Suurturg 11

K. G. Reinholdi

KAUBAMAJA

Tartus, Suurturg 5. Telefon 4-70
Asutatud 1904. a.

on olnud ja jääb võisilemata paremaks ostukohaks Eestis. Jalg- ja mootorrattad, õmblusmasinad, grammofonid, kellad, kuld-, kihla- ja laulatussõrmused, igasugused masinate ja rataste üksikosad ja kummid.

Igasugused **parandustööd** tehakse ruttu ja odavasti täieliku vastutusega: nagu kellade, kuld- asjade, õmblus- ja kirjutusmasinate, jalgrataste jne.

Õpilased!

Kõige soodsamini
ostate õppevahendeid

A. REINHOLDI

Raamatu- ja kirjutusmaterjaliärist

Tartus, Suurturg 12

I I L

TARTU 1. GÜMNAASIUMI, 1. PROGÜMNAASIUMI, 1. REAAL-
KOOLI, TEHNIKAKESKKOOLI JA TEHNIKUMI ÕPILASKONNA
AJAKIRI.

TOIMETUS: Päätoimetaja — õpet. pr. H. Ottas, tegevtoimetaja — I. Rebane,
toimetuse liikmed: M. Port, A. Sarv, H. Eerme, Ü. Kiho,
H. Meema, R. Aul ja H. Reigo. Vastutav toimetaja — õpet.
hr. J. Kookas; Talitusjuht — õpet. hr. A. Kasvand.

VI aastakäik. 55119 VEEBRUAR 1939.

Nr. 2.

Sf 5802
Sangarite mälestuseks.

Juba hakkavad nii mõnelgi vabadussõja sangaril meelekohad hõbedaseks muutuma ja kangelaslikud isad jutustavad poegadele rasket heitlusest, kus orjast sai vaba inimene, kus sirgusid küürus seljad ja pea tõusis püsti. Rahva hinges löi lõkkele vabadustuli. Tuhanded käed tõusid taeva poole ja tuhandeid julgeist rindadest tõusis võimas vanne ja töotus: nüüd või mitte iialgi!

Vahused hobused isade ja poegadega kihutasid võitlusse. Minki võitlema kodu eest, näidati meie põlisele vaenlasele, et veel võib Läänemere maadel vabana sirguda ja kasvada kalevite sugu. Paljud neist sangarist jätsid oma elu lahinguväljal, kuid nad surid kui kangelased, naeratus huulil, veel sosistades: „Küll tuleb Kalev koju...“, ja raksatades tõmbas Kalev rusika kaljust, ta tuli appi heitlevatele poegadele, tuli koju „Eesti rahval“ õnne tooma, Eesti põlve uueks looma!“...

Nüüd pärast pikki aastakümneid ja -sadu, mis on olnud rasked ja pimedad meie rahvale, nüüd võib päike jälle soendada vaba kodumaapinda. Öö ja torm on möödunud. Mets seisab jälle rahus vaikselt unistades ja merelained sosistavad tasa nagu imelist muinaslugu kangelasest ja nende vägitegudest.

Vabana võime areneda ja sirguda meie, noored! Kuid meenutagem rasket heitlust ja teadkem, et meie selleks pole sündinud, et mõttetult elada ja siis jälle surra. Meil on suured kohustused. Peame kaitsma kodumaad ja surres püüandama oma poegadele vabaduse, mille võitsid meie isad!

EDGAR KAKKO.
Õpilaskonna vanem.

8. II 39.

Eesti lauluema 75-aastane.

Miina Härma

8. küünlakuu päeval pühitses Miina Härma, meie vanema põlve innukamaid ja teeneterikkamaid heliloojaid, oma 75 aasta sünnipäeva.

Selle elutee kuldtähise taha jäänud aastad on olnud Miina Härmale pingutatavad tööaastad. Tema elu on olnud rõõmsameelne isamaa ja rahva teenimine. Nagu me hindame Miina Härmat suure heliloojana, samavõrra peame teda hindama ka väsimatu koorijuhina, kes selgi alal suurt tööd teinud.

Miina Härma on neid väheseid, kelle kohta võib ütelda, et ta olnud vana Vanemuise soosik, on laulnud lausa tema võlukandlel. M. Härma on suutnud tabada ini-

mese vaikseid igatsusi ja hinge püha hardust — miks muidu iga noor ja vana tunneb laulu „Ei saa mitte vaiki olla“! Miina Härma on suutnud panna sellesse laulu midagi, mis osa elust, alati korduvana iginoor, selles viisis on vaikeset valu ja rõõmu korraga nagu ikka elu kaunimail hetkil. Niisuguseid vaikesid südame- ja rõõmulaule on Miina Härma loonud palju. Aga austava imetusega peame kummardama hõbepäise helilooja ees, meenutades, tema „Noorte laulu“ (G. Suits'u sõnad) ja „Meeste laulu“. Siin alles tunneme kogu oma olemusega seda suurt muusikajõudu ja haaravust, mehisust ja tuld, mida on suutnud anda meile Miina Härma — naine! Eks ole esimeses noorte julgust ja kartmatust, noore vere metsikut kohinat, tõelist noorusjõudu ja elutuld! Miina Härma ütleb siin, ja meie tunneme seda südame elurõõmust pakitsedes, et noor olla on t õ e s t i kevadet rinna sees kanda! „Nii tugevad kui kaljud suures meres on mehed vaprad eluvõitluses“ — eks ole siin meheea kindlameelsust ja kainust, kartmatut võitlust eluga — sellest laulab meile Miina Härma! Kuuleme siin mere vihast kohinat tugevate kaljude ümber, mis piiravad kodumaa randa. Pea-aegu hümniks on saanud harras „Veel kaitse kange Kalev“. See on palve Jumalale rahvalt, kes hindab ausust, julget tegu ning võitlust ja kes harduses austab seda, kes on ta kõrgem juht ja saatuse määraja.

Suur on Miina Härma looming ja see on saanud rahva lauluvara pärisosaks. Miina Härma on pan-

nud lauludesse oma hinge: ta laulud on tulnud südamest ja need on läinud rahva südamesse ja pannud helisema tema hinge.

Miina Härma — see pole üksnes suur nimi, mida tunneb kogu rahvas, selle nime taga seisab suur eesti helilooja ja eesti naine!

Miina Härma tähtsat päeva pühitses terve Eesti, iga tõsine eest-

lane pühitses seda oma südames — tema lauludes!

Õnnitleme oma suurt lauluema tema 75 aasta sünnipäeva puhul, soovime talle palju aastaid, palju elurõõmu ja töötahet, et ta veel kaua suudaks laulda noortele ja vanadele, meestele ja naistele — kogu eesti rahvale!

Toimetus.

I. R.

Talveöös.

*Lähen, süda nii valuraske.
Öö süütab taevasse tähti,
kuu istub härmas leinakases.
Tähti langemas nähti...*

*Linnast kumab punakat valgust,
öö on vaikinud tummaks.
Ootan kui millegi sündi või algust—
endine saanud lummaks.*

*Nõnda astun kui mahamaetu
selle vaikuse alla:
pole soove, kõik juba vaetud —
tunde mõttetult tallan.*

*Iga samm viiks kui elust välja —
süda langenud lukku,
oled sõdur, kel pole valjaid —
hobu kas joosku hukku!*

*Päevi varisend vahelt sõrmi
tuulde kui tuhkjat liiva,
hinges lõõmab rahutustõrvik
mõttetuule käes kiiva.*

*Nõnda astuks kui ajast välja,
elu sest elatud tuimaks,
vale küllastand tõenäjlja,
süda nõrgunud kuivaks...*

*Tähed piiskavad hinge vaikust,
öö on hangedel istu.
Veduri terav vile kaikub —
mõte kui kaheks kistud...*

Vabadusrist.

Jutuke Saaremaa mässupäevilt (veebuar 1919).

Kell oli juba kümne minuti eest helisenud. Kuressaare keskkooli eelviimase klassi õpilased olid ohtes oma vihikud pingilaegas-test, kus alati valitses äärmine segadus, vajalise ja mittevajalise hulgast välja kraaminud, siin-sääl veel naabrilt koduse ülesande õiget lahendust pärinud ja end õpetaja tulekuks valmis seadnud, sest „Vana“ ei armastanud seda, kui alles ta nõudmise peale vihikut otsima hakati. Ja poisid teadsid seda, sest küllalt oli juba kõueilma ühes müristamise ja välguga tunda saadud. Jutusumin rauges, kõik muutus vaikseks.

„Noh, mis see siis tähendab, kuhu meie „Vana“ täna nõnda kauaks jääb, muidu on ta ju hari-likult ikka enne meid kohal ega suuda aru saada, et kooli õuest klas-sini on pikk ja keeruline tee, mis aega nõuab!“ sähvas äkki elava loomuga ja lõbusa näoga Väike-Priidu, nagu teda teised poisid ta lühikese, kuid tüseda kasvu pärast hüüdsid, üldisesse vaikusse.

„Jah, loomulik see pole, ei tea, vahest on ta haigeks jäänud ja saame veel vaba tunni,“ arvas Logaritm väarikalt ja targa näoga, nagu see sünnis klassi parimale matemaatikule.

„Pole ta haige ühtegi; kui viimase-na klassi jooksin ja end juba väriseva südamega tubliks saunaks ette valmistasin, siis seisis teine direktori ja mõne teisega õpetajate-toas, kõneles, et suu vahutas ja hal-lid silmad suurte prilliklaaside taga aina välkusid, ja näis teistele midagi selgeks tegevat,“ seletas

Veerand, kes alati igale poole vee-rand tundi hiljaks jäi.

„Ei tea, mis tal siis on, võib-olla on ta jälle kord üheksat päikest korruga taevavõlvil näinud, nagu ta meile kord seletas. Niisugune pläma, mina naersin nii, et pea pingi alla pidin pistma, mispeale ta siis minult küsis, kas mul halb kuulmine, et pingikoopast endale häälekõvendajat soovin valmistada,“ kõlas jälle Väike-Priidu hääl.

„Polnud sul sääl ka naerda mi-dagi, ta seletas ju, et teised päike-sed olid õhkkonna teatud koosseisu tõttu paistvad peegeldused,“ ütles Logaritm.

„Õhupeegeldused, õhupeegeldu-sed, kuule ometi meie tarka!“ itsi-tas Väike.

„Õhupeegeldused näh, sa rumal ninatark!“ pahandas Logaritm.

„Ise oled sa ninatark, kõneled asjust, millest sul aimugi pole!“ noris Väike edasi.

„Noh, kui sa paremat ei mõista vastata, kui et „ise oled“, siis oled sa ikka õige rumal küll,“ kõlas rahulik vastus.

„Kes on rumal, ma sulle näitan!“ hüüdis nüüd juba tõsiselt pahane Väike ja astus ähvardades Loga-ritmi ette.

Klass pakkus nüüd sootuks teist pilti kui mõni minut varem. Juba sõnavahetuse algul oli üks ja teine kohalt püsti karanud ja sõnutle-jaile lähemale astunud. Nüüd, kus asi tõsiseks näis muutuvat, ei püsi-nud enam ükski paigal ja laudade vahel põrandal, pinkidel ja isegi õpetaja kõnetoolil seisid poisid

tihedas reas kahe vastase ümber, pinevil tähelepanuga sündmuste arenemist jälgides. Unustatud oli „Vana“ kõige oma välgu ja müri-naga, unustatud oli isegi tüli põhjus, saaks aga lähemalt näha, mis nüüd edasi sünnib!

Juba tõstis Väike aeglaselt rusika, kuid südames alles kaheldes, kas virutada külma rahuga ta ees seisvale vastasele üks vastu pead või ei, sest oli ju Logaritm üks ta parimaist sõbrust, kes teda alati heasüdamlikult keeruliste matemaatiliste lahenduste juures aitas. Aga miks vilksatas nüüd selle muidu nii tõsise poisi huultel irooniline naeratus?! Kas oli ta seda kahtlemist vastase silmist lugenud? Kas pidas ta teda argpüksiks ja naeris ta üle? Ei, — see oli juba liig. Vihast keev veri tungis talle näkku. Silmade ees vilkusid kirjud tuled. Rusik sähvas läbi õhu..., kuid jäi nagu raudsete tangide vahele peatuma... Oli valus... Ta kiskus kõigest jõust, aga — käsi ei vabanenud. Tangid pigistasid veel kõvemini. Milline jõud pidi ometi olema tol pikal kõhetul poisil! Imestades avas ta silmad — ta ees seisis — mitte Logaritm, vaid — „Vana“ ja vaatas talle tõsiselt otsa...

Õpetaja vabastas poisi käe, pööris oma välkuva pilgu klassi poole, vaatas teravalt ühe otsast teise otsa ega lausunud kaua ühtki sõna.

Ehmunud poisid seisis sirgelt nagu naasklid. Ühtki häält ega liigutust.

Äkki muutus õpetaja pilk pehmeks.

„Täna olite alles poisikesed, kuid täna peate muutuma meesteks, sest meie kallid kodumaa vajab

teie täit ja tõsist mehejõudu ja mõistust.“

Ta hääl värises pisut, aga ta pilk muutus jälle mehiseks, raudseks ja sädelevaks. „Meie isamaakaitsjate selja taga, siin, meie merelainetest uhitud saarel on kurjad vaenlased, ässitajad, rahva viletsust kasutades mässu õhutanud, et oma mürgitatud, äraandlikku tapanuga meie kodumaale selja tagant südamesse vajutada. Täna hommikul¹⁾ on meeleatud, eksiteele viidud noored sõdurid, kes Kuivastust mandrile väerindele pidid minema, oma ohvitseri tapnud ja veel muid vere-tõid korda saatnud, tappes rahulikke elanikke ning nüüd marsivad nad oma ninameeste, kommu-

„Kõige kindlam troon maailmas!“
ütleb E. Kakko

¹⁾ 16. veebr. 1919. a.

nistide ja röövlite juhtimisel Kuressaare poole, et linna vallutada, tappa ja röövida, ja Saaremaal kommunistlikku valitsust maksuma. Hoop selja tagant Eesti Vabariigile ja ta vahvaile kaitsjaille! Milline õelus ja kurikavalus! Kuid seda ei pea sündima! Nagu üks mees peame sellele vastu astuma. Seepärast peate täna muutama meesteks, vapraiks, tahtejõulisiks, ennastsalgavaiks ja võimsaiks. Vihikud nurka, sest teadmisi jõuame ka pärast veel koguda. Püss kätte ja julgelt vastu äraandjaille ja nende mõjualustele! Kas tahate?"

Silmapiilkne vaikus. See tuli liiga äkki. Nagu välk selgest taevast. Rahutult rändab poiste pilk kaasalasel kaaslase näole...

Seal astus Logaritm sammu ettepoole, rahulikult ja kindlalt, silm täis iseäralikku sära.

„Olen valmis teie käsutuseks.“

Nagu oleksid need sõnad teised mingist seletamatust rammetusest vabastanud, nagu oleks veskipais äkki rebenenud ja vägeva kose müha endise vaikuse katkestanud ja sumbutanud, nii kõlas igast küljest: „Mina ka! Mina ka!“ ja korraga kõik õpetaja poole tormates moodustasid nad tiheda vöö ta ümber, talle vaimustusest säravate silmadega otsa vaadates.

Ka õpetaja silmad löid lõkkele. „Seda ma teadsin,“ lausus ta tasa, kallistades õrna käepuudutusega Logaritmi õlga.

„Lähme siis!“

* * *

„Miks nii hilja, supp on juba päris jahtunud, egas sind ometi koolis istuma ei pandud?“ küsis ema, kui Logaritm kella nelja paiku tuppas astus.

„Ei, ema, tulen kaitseliidust.“

„Kaitseliidust?!“ imestas ema. „Mis sa seal tegid?“

„Andsin end ühes teiste poistega kaitseliidu käsutusse. Täna õhtul marsime Kuivastu poole, punastele vastu.“

„Kuhu te marsite? Punastele vastu? Mis see siis tähendab?“

„Kas sa siis seda veel pole kuulnud? Kogu linn kõneleb ju ainult sellest. Noored sõdurid on mäsama hakanud ja liiguvad Kuressaare poole, et linna vallutada.“ Ja lühidalt jutustab ta emale kogu loo. „Kaitseliidust saadeti meid koju, peame soojalt riietuma ja kella kaheksaks jälle sinna ilma.“

„Aga, laps, sa oled ju selleks alles liiga noor. Veriseks võitluseks vajatakse mehi.“

„Olen meheks võrsunud, ema. Meie õpetaja ütles seda täna meile koolis. Olime poisikesed, nüüd aga peame olema täismehed.“

„Aga vanemaid on ju küllalt, miks nad siis ei lähe, miks peate just teie minema?“

„Ei, ema, vanemaid mehi, kes püssi mõistaksid käsitada, on vähe, ka puudub neil see noorusjõud ja -tuli. Neil on perekonnad kodus. Paljusid ei tohi ka usaldada. On vahest ise punaste kalduvustega. Lähen meeleldi.“

Emas vaatas pojale ohates otsa. Ta tundis oma poega. Mida see juba kord oli otsustanud, sellest ei suutnud teda keegi enam tagasi hoida.

Poiss istus laua taha ja hakkas sööma. Emas otsis niiskeil silmil soojemaid asju kokku. Neid polnud palju. Läkiläki, sall, labakindad ja ema villased sukad. Nad olid kehavad inimesed. Isa maal õpetaja, lapsi palju.

„Talvehommik“

M. Port

Kell pool kaheksa oli Logaritm lahinguvalmis.

„Jumalaga, ema! Tervita isa ja vendi-õdesid, kui midagi peaks juhtuma.“

„Jumalaga, mu kallis poeg!“

Juba liikus ukse käepide Logaritmi käes, seal, äkki tormas ta tagasi, langes ema ette põlvili ja palus palavuslikult hõõguvate silmadega:

„Ema, oh ema, õnnista mind!“

Ema pisarad voolasid kiiremini, ta pani oma käed poja pea peale ja õnnistas teda. Siis tõmbas ta poja nuuksudes oma rinnale ja ei tahtnud teda enam vabaks lasta. Mõni minut kuuldus vaikselt toas ainult kahe inimese valusaid südamelööke...

Siis aga vabastas Logaritm end äkki ema kaisutusest, ajas uhke liigutusega pea püsti ja hüüdis, kätt nagu tõotades taeva poole sirutades:

„Tulen tagasi võitjana, ema, või sa ei näe mind kunagi enam! Ela hästi!“

Ja nagu tormikeerd oli ta läbi ukse kadunud...

Ema aga istus üksi ja mahajäetult oma toolil ja vaatas valusa pilguga pojale järele. Ja pisar pisara järele veeres vaikselt üle ta kahvatu palge...

* *
* .

Kaitseliidu eestuba. Sekeldades käivad siin edasi-tagasi Saaremaa komissar, kaitseliidu ülem, ohvitserid ja käskjalad. Kõigil näod tõsised, kuid julged.

Eestoa ühel poolel seisavad hunnikus õpilased, ametnikud ja muud kodanikud, nende hulgas ka „Vana“, Logaritm ja Väike-Priidu. Kokku umbes viiskümmend meest,

kõigil püssid käes, valmis teeleminekuks.

Nii nad seisavad juba mõnegi tunni, kuid tühimust pole märgata. Selleks on aeg liiga ärev. Aetakse suminal isekeskis juttu, avaldatakse arvamisi vaenlase jõudude ja kavatsuste üle, püütakse üksteiselt ammutada täpsemaid teateid praeguse olukorra kohta.

Äkki vaikivad kõik.

Tagatoast on Eesti Ajutise Valitsuse Saaremaa komissar ühes kaitseliidu ülema ja ohvitseridega välja astunud ja ootajate ette seisma jäänud.

„Nüüd algab tegevus,“ sõnab komissar, „kogu Saaremaal asuvate valitsuse poole hoiduvate relvastatud jõudude juhiks olen määranud lipnik Johanson, kes ise kohe viie ratsamehega Kuivastu maanteed mööda eelsalgana edasi tungib, teised liiguvad regedel talle järele.“ „Vana“ poole pöördudes jätkab ta: „Õpilased moodustavad teie juhatusel erilise salga. Täitke kõik oma kohustust, mehed, — viimse veretilgani!“

„Hurra!“ kõlab vastusena viiekümne ennatsalgava mehe suust. Tihedas reas sammuvad nad uksest välja tänavale, kus juba küüdimehed regedega ootavad.

Nagu must hiiglamadu käänleb pikk regederong vaikselt linna majade vahelt läbi ja kaob maanteele süngesse ööpimedusse...

Kaugelt kajab ainult veel kord vapura lööksalga võitluslaul:

„Viimase veretilgani
tahame võidelda!“

Siis valitseb väikeses linnas jälle õudne vaikus...

* *
* .

Tõnija küla lähedal, nelikümmend kilomeetrit Kuressaarest

Muhu saare poole, seisab kaks õpilast kiviaia taga ja nad kuulatavad pingul tähelepanuga Laimjala poolt kostvaid püssipauke. Nende juures maas lamab kaks padrunikasti. Peos on neil laetud vintpüssid.

„Püssideragin liigub eemale, meie omad on võidumehed,“ arvab Väike.

„Kindlasti!“ vastab Logaritm.

Vaikus...

„Ei tea, miks nad meile kedagi järele ei saada, vahime siin nüüd juba tundide kaupa neid kaste ja ei saa võitlusest osa võtta,“ pahan-dab Väike.

„Tahaksin ka meelsamini peale-tungijate ridades seista kui siin tegevuseta istuda, aga käsku peab täitma, olgu see kui raske tahes.“

Jälle vaikus...

„Kuule, mis see peaks tähenda-ma? Püssideragin läheneb meile uuesti, ega's ometi meie omad ei —“

Sõna peatus tal kurgus. — Lähed-as metsas võis näha hulka mehi ärevalt edasi-tagasi sekeldavat. Kes need võisid olla, polnud veel võimalik kindlaks teha. On need omad või võõrad? Ei tea. —

Püssid pauguvad juba jälle lähemal. Mõned metsa vahel viibijaist ilmuvad juba välja lagendikule. Ei — need pole omad. See on mäs-aliste laialipillutud salk.

Püssipaugud vaikivad. Kaugel kostab ainult veel mõni üksik.

Mehed kogunevad metsa ääres kokku, peavad nähtavasti nõu.

Poisid kükitavad kiviaia taga, püssid laskevalmis. Põksuva südame-ga jälgivad nad vaenlaste liikumist. Neid koguneb viimaks umbes kahekümne viie mehe ümber.

Arvamised näikse neil lahku minevat, sest ühed näitavad Laim-

jala, teised, nähtavasti aremad, Tõnija küla, see tähendab aia taga peituvate poiste poole.

Viimaseid näikse enamuses olevat, sest äkki hakkab kogu salk otse meie sõprade sihis edasi liikuma.

„Mis me nüüd teeme? Jookseme kiiresti kiviaia varjul lähedasse lepikusse!“ sosistab Väike ärritatud hääl.

„Kas sa hull oled? Me peame ju padrunikaste kaitsma. Kagu aja tahtsid võitlejate ridades olla ja nüüd, kus võitlus käes, tahad punuma pista. Ei, siia jääme ja — ‚viimse veretilgani‘ ütles ju eile öösi valitsuse komissar,“ lisas ta endamisi juurde.

„Aga meid on ju ainult kaks ja neid vähemalt kakskümmend!“

„Mis sest!!“

„Kuidas arvad, ega's ma just ka argpüks pole. Anname siis tuld ja — tulgu mis tuleb!“

„Ei, hoiatamata ma paha aimamatute inimeste peale ei lase.“

„Ja aga — põgeneda sa ei taha, kaitssta sa end ka ei taha, mis sa siis õieti teha kavatsed?!“ küsis Väike arusaamatuses. „Kas tahad ehk end vangistada lasta?“

„Ei. Tahan neid ainult hoiatada.“

Vahepeal olid mehed umbes saja sammuni poistele lähenenud. Ela-valt vesteldes astusid nad kiiresti edasi.

Äkki kerkis nende ees kiviaia tagant läkiläki nähtavale ja kõlas hüüd:

„Seiske, või ma lasen!“

Silmapiilk olid ehmunud mehed ahelikus pikali põllul maas. Nii mõnigi äge vandesõna ja sajatuse kuuldus nende ridades.

Järgmisel hetkel vingusid juba kuulid üle poiste päade, tabasid ragisedes kiviaeda. Kuid ka nemad

ei jätnud vastust võlgu. Algas korrapärane lahing. Väike laskis kii-
resti ja uisapäisa, Logaritm aegla-
selt, korralikult sihtides ja nii
mõnigi valuhüüd avaldas ta kuu-
lide tabavust.

Alguses ehmunud mässulised
märkasid peagi, et neil on tegemist
ainult mõne üksiku vastasega, kuid
siiski ei julgenud nad lähemale
roomata, sest Logaritmi kuulide
tabavus oli neile hirmu peale
ajanud.

Nõnda oli vastastikune tuleand-
mine juba mõnda aega kestnud.
Näis koguni, nagu sunniks Loga-
ritmi hästisihitud kuulid mässulisi
pisut taganema.

Kuid seal vingus äkki mitu kuuli
poiste kõrvadest mööda vastu kivi-
aeda. Need olid nende seljatagant
tulnud. Ümber pöördudes nägid
nad Tõnija küla pool kaasikus, mis
paarisaja sammu kaugusel nende
selja taga asus, umbes kümme-
kond püssidega varustatud meest.

Nüüd asusid nad kahe tule vahel.

„Kuule, Logaritm, sellest pole
mingit kasu, kui end siin surnuks
laseme tappa, padrunikaste me
ikkagi päästa ei suuda. Nüüd tee-
me päkad!“

„Tee, kui soovid, — mina jään,“
oli lühike aga kindel vastus, ja —
„viimse veretilgani!“ ümises ta
jälle endamisi.

Põllul ahelikus olevad mehed
olid abi märganud ja hakkasid
nüüd ettevaatlikult aegamööda
edasi liikuma, aheliku tiibu ümber-
haaramiseks ettepoole nihutades.

Poiste seisukord muutus täba-
raks. Kuulid vihisesid eest ja ta-
gant ja hakkasid nüüd juba ka kül-
gedelt vinguma.

Väike saatis nagu ennegi kuuli
kuuli järele lagendikule; Logaritm
oli paar kivi aia pealt alla veereta-

nud ja kaitses seljatagust. Ka kaa-
sikust oli juba mõni valuoie kost-
nud.

Aga vaenlased liikusid üha lähe-
male ja lähemale.

Äkki karjatas Väike ja ta püss
langes koliseses maha. Vaenlase
kuul oli ta paremat õlga tabanud.
Punane veri nirises üle halli õpi-
lasesineli.

„Olen haavatud, Logaritm. An-
name alla!“

„Ei! — Vaene sõber!“

Ta veeretas veel mitu suurt kivi
kohale ja ehitas neist kaitsva valli
ümber haavatud kaaslase. Siis võt-
tis ta jälle püssi pihku, laadis, sih-
tis ja laskis, sihtis ja laskis kord
ühele, kord teisele poole.

Nüüd olid vaenlased juba tiheda
rea poiste ümber moodustanud ja
asusid veel vaid kahekümne sam-
mu kaugusel.

Nähes, et neil on tegemist ainult
ühe vastasega, peatusid nad lask-
mises ja nõudsid allaandmist.

„Ei!“ hüüdis neile vahva pois-
s vastu, ja jällegi lendas kuul, jällegi
kostas valus oie . . .

Pealetungijail näis häbi hakka-
vat, et nad mitmekümne mehega
ühest poisikesest jagu ei saa, sest
nüüd kõlas korraga hüüd:

„Üles tõusta! Peale tungida!“

Ja kolmkümmend meest kargas
maast üles ja tormas visa vastu-
hakkaja kallale.

Ka Logaritm kargas nüüd püsti,
seistes saatis ta veel ühe kuuli ja
üks vaenlane langes, siis vaarus ta
mitmest täagist läbipuurituna
selili.

Soe, purpurpunane veri niisu-
tas lund . . .

Surmavalt tabatu silm säras.
Õrn, õnnelik naeratus kaunistas ta
näojooni. Ta sirutas käe haavatud
kaaslase poole.

„Jumalaga, — sõber. — Tervita
— mu ema — —“

Siis pööris ta pilgu taeva poole
ja ümises vaevalt kuuldavalt:

„Vii-mase — ve-re — — til — —“
Ja ta süda ei tuksunud enam...

* * *

24. veebruaril 1919. Saaremaal, Mustjala surnuaial vajub Logaritmi põrm aegamööda värskesse hauda. Kolisides langevad külmanud mullatükid kirstule alla. Haud täitub mullaga, igaveseks uneks suikunud vapra südame üle kerkib hauaküngas.

Liigutusest väriseval häälel on langenu isa, vana õpetaja, viimseid sõnu oma kallile pojale lahtisesse hauda järele hüüdnud. Nüüd toetab ta hellalt nutvat ema ja silitab õrnalt selle kätt.

Rahvast on palju kogunenud. Kõik armastasid tõsist, alati lahket, tagasihoidlikku poissi.

Hauakünka ääres seisab Väike. Ta kannab paremat kätt sidemega kaelas. Vasakus hoiab ta valutava haava peale vaatamata ta enda poolt valmistatud puuristikest. Nüüd astub ta hauakünka peaotsa ja püstitab siin ristikese. Siis lausub ta:

„Anna andeks, et tõstsin kord oma käe sinu vastu. Sa olid parem, targem ja vapram kui mina. Saaremaa on päästetud, ta on jälle vaba. Ja ainult seetõttu, et teda kaitseksid seesugused mehed kui olid sina. Sa varisesid mullapõue, kuid sa puhkad vaba Eesti mullas. Sa langesid vaba mehena seks, et teised saaksid vabaduses elada. Ja seepärast püstitan su hauale lihtsast, vaba kodumaa pinnal kasvanud puust iseoma kätega valmistatud ristikese — v a b a d u s r i s t i!“

Kõigil juuresolijaile veeresid kuumad valupisarad üle põskede. Nad olid nukrad, nad olid kurvad, kuid — nad olid u h k e d !

J. Raud

Valge öö.

Maarik teab, et praegu kustub päikese tulihelendav kera sügavais hangedes. Kiirte punane lõim väri-seb lae all palkseinal; laudas on veel õhtueelset rõõmsat valgust. Tuleb pikk öö...

Maarik on haige.

Rusuv raskus ta kontides on väsitanud kõik ta meeled ükskõik-seks; pää tundub määratu kivi-mürakana, mis vaevab kõhna kaela. Ta on otsekui painajalikus poolunes, mis kord piitsutab ta mõtted teravalt selgeks ja virgeks, samas aga valgub kõik jälle kokku mustaks ja mõistmatuks kaoseks. Silmad on siis pimedad punasest valgusest, mis näib nagu kumavat ta enese lõõmavast hingest. Ta tunneb nagu langeks ta ääretus otsa-tuses ikka sügavamale, lõpmata. Ja siis tunneb ta oma keha laiali valguvat selles tühjuses, ta muutub imekergeks ja nii õndsalikult hää on olla. Aga see vaheldub kohe valuga, mis kui nüri nuga tükel-dab ta elundeid. Ja taas on väga raske.

Vist ei jõua enam tõusta, kuigi katsuks, kuigi võtaks kogu jõu kokku. Aga põletav roidumuse-laine on kõrvetanud lihaste värske jõu ja ta ei tahagi enam katsuda tõusta, ei taha rikkuda seda alista-vat rahu. Kogu tahtejõud on joos-nud ükskõiksuse ummikusse. Veri ei pulbitse enam soonis kui kevad-vetest paisul ojavool, nüüd see on kui vedel metall, mis niri-seb veel vaevalt, jookseb siin-seal ummi-kusse, tardub, ja siis puurib valu kidane nool krampplikult värise-vaid lihaseid.

Haiguse sõlmeline valuroosk piit-sutab mõtteid ja meeli. Pildid ja

kujutlused aina tormavad segadu-ses ja hingetus ajus otsekui looma-karjad põlevas savannis. Pea on kui kõle ja tühi nurm, kus rabel-des tuisklevad pööriöö tormakad tuuled. Ah, kuis nad on tüütavad kui näljased sääsed — nood mõt-tes! Nad takerduvad ajukurdu-desse, tulevad — lähevad, tulevad ja nende tihe loor matab kõik läm-matav-raskelt enda alla. Alles hetk varem oli kõik nii tummvaikne nagu soojärve must pind põuapäe-vil, kui valged pilved on tuhkkui-vad ja janunev tuul hingeldab veel vaevu vaigust lõhnavate tüvede vahel. Nüüd ei ole rahu, ei sugugi! Ainult tuisklev keeris on peas, terve möödunud elu on ta ees otse-kui tuhahunnik iilinguis.

Maarik on haige. Ta kuulatab südame jõuetut rabelemist, see taob veel harvalt, otsekui jõudu kogudes igaks uueks löögiks. Maa-rikut valdab imelik paitav hellus oma südame vastu. Ta on kui jon-nakas laps, see süda, kes tunneb oma jõuetust, aga ometi pingutab ristas hambail, enesel hinges tuli-kibe sapp ja silmis viha oma jõue-tuse pärast. Aga ta lööb, puhkab ja lööb taas, nii et raskest pingutu-sest lämbub hingamine kurgus. Maarik aimab, et varsti väsis süda. Siis on viimaks rahu täielik, siis pole neid mõtteid ja neid möödu-nud päevade õrnvalusaid kujutlusi. Siis ei ole vist enam midagi...

Juba kolme päeva eest ta tundis veres imelikkust rahutust, tundis, kuis väsimuse kuum laine voolas üle keha ja nägi siis, et ta oli üleni pärlendavas higis. Ta tundis, nagu oleks ta silme ees avardunud uus maailm oma laiade voogavate

rohuväljadega, saavutamatumt kaugete saludega ja suvesinise taevaga otsekui polekski ta ümber olnud madalaid aurusest õhust märgi laudaseinu ja väikest jäätnud akent ta ees, kust pilk ulatus vaid lumise kuusikuni. Mingi ärev minekuerkus värises ta sõormeis, kuid samas tundis ta valu. See tõusis nagu kidane kera ta maost ja venis aeglaselt kurku, nii et hingamine lämbus ja mõistmatu, meeletu hirm tõukas Maariku suured silmad pärani. Siis voolas see valu laiali üle kogu keha ja küündis ta ajudeni, mis näisid kokku kägarduvat ja tuimenevat otsekui mingi kange happe mõjul.

Aga äkki oli see kõik kadunud, nagu polekski tõeliselt olnud seda suurt väsimust ja siis tuikavat valu, mis surises kui sula metall soonis ja kõrvetas kudesid. Maarik raputas oma suurt pääd otsekui imestuses ja inises kurvalt ja igatsevalt. Ta tundis ablast isu. Ta tõukas pää kõrvuni põhusülemisse, mille perenaine ta ette restile viskas, et kahmata säält heinatuusti. Ta sai selle kätte ja surus ahnelt keelega kurgust alla. Ta silmis elas nälj ja suu ahmis toitu.

„Sõge, sa ju päris vaevavees!“ imestas perenaine. Ta silitas Maarikut paar korda üle kaela ja selja. Ta tööst karedad käed tundusid nii õrnad ja pehmed, Maarik teadis, kui imeõrnad ja paitavad nad olid. Kord, üsna ammu, oli Maarik alles suurte uudistavate silmadega vasikas, kel jalgades aina keps ja suu möögimisi täis. Siis silitas perenaine tihti Maarikut — nad olid siis mõlemad nii noored! Ta võttis Maariku rumala näo oma käte vahele, silitas tema läikivat karva ja rääkis temaga: „Sina, sina rumal vasikas, sina suur lehmake! Kas

Rekerdsõit peegasusel

annad mulle palju piima, kas?!“ Maarik ei mõistnud seda, kuid ta arvas, et ta peab veel enam möögima ja kepslema. Ta lutsutas oma piimase suuga perenaise riided märjaks, müksas teda rindu ja puhkis ning möögis tema naervasse näkku roosade sõormete värisedes. Ülemeelik rõõm oli kui elastne vedru ta jalgades, mis pani ta karglema, kuigi ta lõi oma kondised küljed valusaks vastu kitsast sulgu. Kas või hüppa üle madala aia välja päikesest valendavasse õue ja jookse, aina jookse, kõrvad tiibadena laiali!

Ka nüüd on niisugune kihk jalgades, aga väsimus hakkab jälle vaevama. Maarik ei suuda muud kui ammuda auravi sui, aina kõvemini. See on salapärane hirm ja meeletu igatsus ühtlasi, mis rabeleb ta kopsudes, tungleb välja, nii et ta on lämbumas oma ammu-

nisse. Kogu maailm näib olevat vaid selles katkendlikus hüüus, mis vaibub tasaseks inisemiseks ja korinaks. Ta ehmub ise sellest, raputab pääd ja inahtab süüdlaselt. „To-oh pele!“ imestab perenaine. „Küll sina aga mul röögid!“

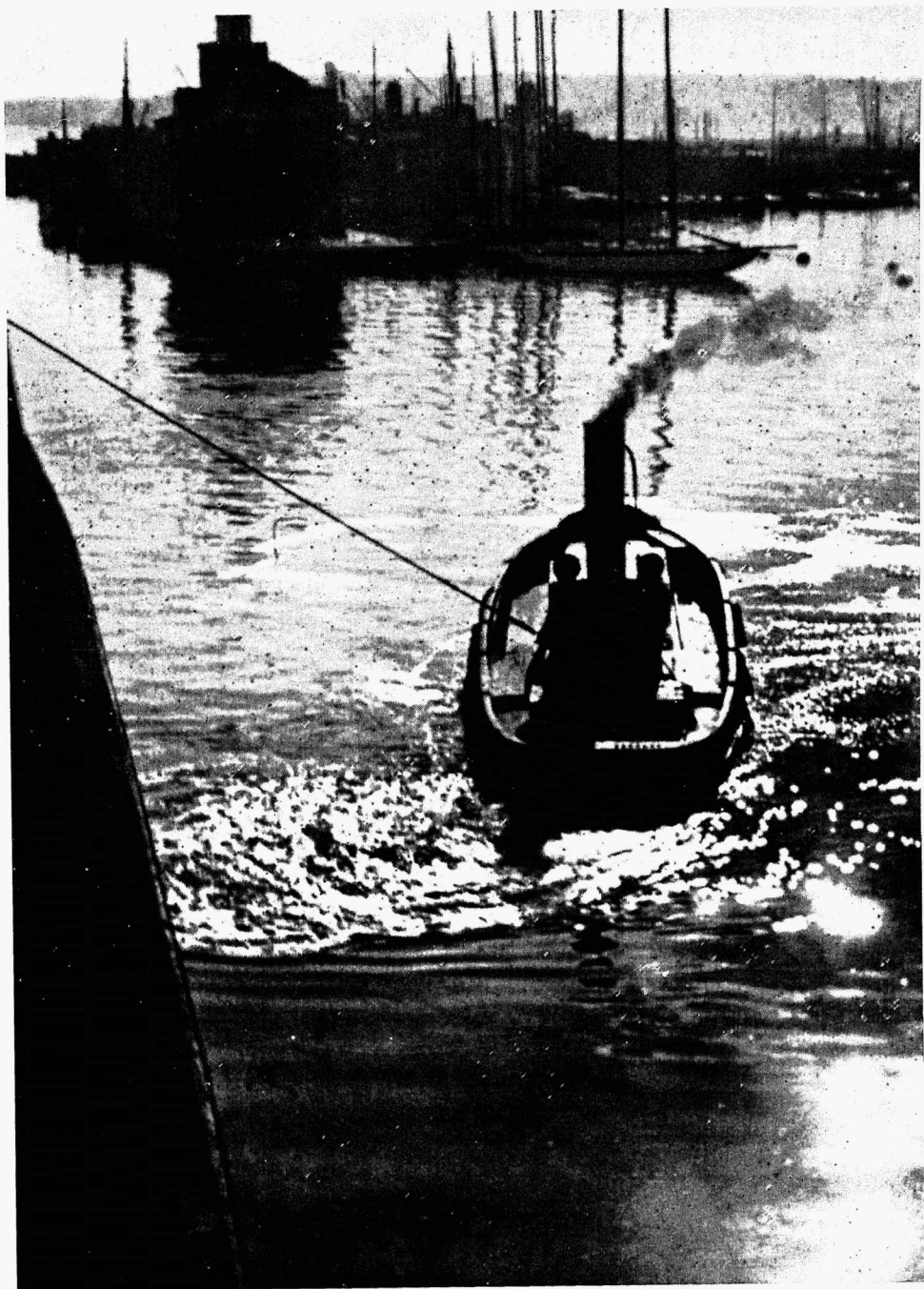
Maarik vaikis otsekui kuulata-des ja oodates — isegi teadmata mida. Ta suured niisked silmad vaatasid südamlikult ja paluvalt perenaist ja ohe tungis ta suust. Pilk kiindus siis jäätunud aknasse ja süda tagus liikmeid rammestavas ärevuses raske haamrina.

Perenaine tõi ta asemele kuiva põhku ja läks siis ära. Maarik heitis maha ja hakkas aegamisi ning mõtlikult mäletsema. Suu oli hell ja väsinud, ta pidi tihti puhkama. Lõuad hõõrusid toitu raskelt, sest suu valgus sülge täis ja keel ketras selle venivaks niidiks, mis valgus suust liimja nirena. Suu oli seda nagu vatti täis. Ta vaibus unesegasesse olekusse; üksikud mälestuskillud tulid ja läksid. Kuulmine oli aga terav ja erk ja see nagu näiski teda veel siduvat selle maailmaga, kus sünd oli alguseks lootusrikkale elule ja surm lunastavaks lõpuks. Õuepoolses nurgas kõkutas kukk ja lammaste juures rökkas kana rumalalt kaagutada. Maarik tundis ta häälest: see oli valge lotendava harjaga kana, punaste silmadega, milles kelmikalt edev ja nagu pilkavgi läige. Ikka ta kõõrutab ja kaagutab ja see mõttetu kriiskamine lõikab kõrvu ja otsekui teravad ohakad pistavad ajus. Maarik on tüdinenud temast. Ta muneb Maariku pea juurde müüriserval asuvasse kasti. Ta tuleb ikka veidi kartlikul ja koketeerival kõnnakul, nagu oleks ta ees väga saladuslik ja tähtis toiming, kuid ometi kaagutab ta sellest ter-

vele maailmale. Ja kui ta on pesal, siis vahib ta algul Maarikut, nagu tahaks see talle iga hetk kallale tormata, kuid hiljem süveneb oma töösse, nii et heidab vaid mõne üleoleva pilgu oma kanasilmadest. Ja siis lõikab jälle tema hüsteeriline kisa Maarika kuulmeisse, nii et on valus isegi sellele mõteldes, eriti nüüd haigena. — Varajane tall määgib sääl samas heleda häälega nagu pilluks keegi tilisevaid helmeid vastu seinu. Ja siin kõrval mäletsevad lehmad reas, see on kuulda päris selgesti; üks sööb alles, rebib põhutuuste, ahmib ja rabeleb sääl juures.

On juba päris hämar, aga Maarik näeb, et Nupu on pööranud oma nudipea tema poole ja tema mustaläikelistes silmades on suur küsimus. Nupu on kõikide teiste lehmade sõber aga nemad on kõik tema vaenlased. Ta tõuseb nüüd, küünitab oma alandliku näo Maariku poole, nii et kett ta kaelas tõmbub kõlinal pingule. Ta lakub Maariku kaela ja nagu, paksu karva sarvede vahel ja teravat koonu. Maarik suleb silmad, tal on hää kuulata, kuidas teise kare ja soe keel libiseb üle ta voldilise naha. Ja Nupu ise vaatab, nagu teeks ta suurt kurja, ta karvased põsed on täis alandlikke kurde. Maarikul on hää lamada, kuigi ta on haige ja ajuti tuikavad valuhood kehas.

On juba päris pime, vaid jäätunud aken kumab ähmast lumevalgust, kui perenaine ja peremees tulevad lauta. Neil on latern kaasas ja see heidab tuhmi kollakas-punast valgust loomadele, kelle hingeaur tõuseb lakke kui mürk-kollane tolm. Pubisev leek ei valgusta lauda nurki ja sulge, kust leegitsevad vaid suured silmad

„Sõit sadamasse“

M. Port

nagu vahiks säält valgust pelgav öö. Mõrkjas sõnniku ja loomade lehk, aurune õhk, mis on raske ja veniv hingata ja sõbralik inisemine mäluvaist suist võtab tulijaid vastu. Nad vaatavad Maarikut, ajavad ta üles ja nende nägudel on mure. Nad ei mõista midagi teha, silitavad teda ja lähevad jälle. Maarik ammub neile järele, kõvasti, otseku tahaks ta hinge endal seest rebida. Ta hingeldab, süda lööb otseku raske laine, milles juba pärast-tormise mere raskemeelset väsimust ja jõuetust. Ja siis ei tea Maarik, kas on see uni või ei ole enam midagi muud kui vaid suur vaikus ja rahu. Aga ei, surm see ei või siiski olla, siis poleks seda maguskibedat valu, mida süda pumpab koos verega üle kogu keha laiali...

Talvehommik ahetaab nõrka valgust aknasse, kui Maarik ärkab teadvusele nii äkki nagu oleks keegi virutanud raske teibaga ta kondisele kehale. See on jälle suur valu, mis lõhub nüüd ta pead, tui-kab ühes südame raskete löökidega ja tõmbab pikkamisi nagu tulise oraga läbi ajude. Maarik upitab end põlvedele, viskub püsti ja tahab tormata mööda seina üles, aga kettlõõg rebib ta tagasi ja ta kukub vastu krobelist kivimüüri, aga see tundub olevat nii pehme nagu toores nahk ja näib painduvat ta raskuse all. Maarik rebib ketti, nii et sõim annab järele ja kukub ümber, ta hüppab jälle jaluli seinale nagu piitsutaks teda keegi. Maarik märatseb ja ammub, ta hää on võigas ja teised lehmad hakkavad seda kuuldes kartlikhädaldavalt inisema. Ta ei jõuagi enam, jääb vait ja langeb tallatud sõnnikule. Kõik kondid on kanged ja kui hajub kehast haigusepiin,

tunneb ta ka, et ta kukkudes on saanud viga.

Kui perenaine tuleb hommikuste talitustele, näeb ta, et Maariku selg ja piht on verine, ase tallatud. Maariku silmades on niiske rõõmuläige perenaist nähes; ta sõõrmed hõõguvad ja suust venib ila peentes niitides; kui ta pöörab pead, siis venib see järele kui peen võrk.

Tuleb ka peremees, säeb sõime kohale ja viib Nupu Maariku kõrvalt ära teise seina äärde. Ta toob Maarikule sületäie ristikheinu, pakub vett, aga Maarik ei puutu midagi. Ta tunneb küll, et ristikhein ei ole sugugi kopitanud ja vesi on soe ja jahunegi, aga suu on valus ning hell ja tülgastav tunne tõuseb maost suhu toitu nähes. Valus värin vapustab pääd, kui ta näeb teisi loomi aplalt söömas. Ning siis heidavad nad täis kõhust ohates maha ja hakkavad mäletsema suure mõtlikuse ning rahuga. Nad uudistavad Maarikut ja nende silms on ahne kadedus nende heinte pärast. Maarik ei hooli sellest. Talle on ükskõik, kas tuleb mõni neist ja sööb need heinad või mitte, täiesti ükskõik... nüüd.

Valuhood vahelduvad tuima roidumusega. Maariku ammumine paisub vahel mõirgamiseks, mis kajab vastu laudataguses lumises kuusikus. Ta rabeleb ja kukub ikka jälle vastu seina, aga ta väsib nüüd ka ruttu. Sääl on peremees ja perenaine, on vist ka võõraid inimesi — Maariku silme ees tantsivad punased leegid ja nendega ühes kõik, mis on ta ümber. Nad vaatavad Maarikut, nagu oleks ta alles silekarvaline vasikas, kel jalgades aina keps ja piimane suu möögmisi täis. Aga nende näod ei ole su-

gugi rõõmsad, sääl on vaid hirmusegast mõistatahtmist ja abitust. „Maarik on marus!“ ütlevad nad. Ei, Maarik on vaid haige, see haigus on nagu nähtamatu kiskja ta kallal, kes oma tuhat küünt on löönud tema sisikonda . . .

Nii tuli õhtu, sadas laia ja pehmet lund ning ilm oli soe. Aknad sulasid ja Maarik nägi sadu, mis varjas kuusiku. Kõik oli valge, oli lõputu lumehelvete langemine, nii üksluine ja muutumatu kuid ometi kaunis. Saabus öö ja pimedus mattis akna. See öö oli vaiksem kui eelmine. Maarikut raputasid valupursked, mis algasid pääst ja valgusid laiali, nii et kogu keha näis olevat täis valusaid nõelu ja torkivaid kiude. Kuid need ei jõudnud teda enam üles ajada, ta vähkres vaid maas ja peksis jalgadega tühja õhku.

Hommikul ta ei jõudnud enam müügida. Perenaine tõi suure kääru leiba. See oli alles soe ja lõhnav, siin kibedas laudahõngus Maarik võis veel tunda, kuidas see nii toredasti lõhnas! Maarik küünitas pea andmisvalmi käe poole, aga kogu tema armetus organismis tõusis äge protest selle vastu, ta ei tahtnud enam vaadatagi seda. Suu valgus täis kibedat vett ja suunurgist niris ila. Temas näis olevat kaks erinevat olendit, kes piinasid ja vaevasid teine-teist. Maarik ise oli juba nagu väljaspool seda võitlust, tema oli tuim kõige vastu . . .

Nüüd on taas öö, kolmas öö. Aken on sulanud puhtaks ja väljas on kirgas külm, mis ruutude alumistele servadele tikib uusi jäälilli. Nendest saab täis kogu Maariku kujutlus — on suured niidud,

kus värskes heinas tõstavad käharpäid tuhanded lilled, on kõrval kevadine lepik täis toomede puhast valendust, sinine taevaski on vaid suur lill, millel lumivalged pilvekroonlehed. Ja öö on täna valge. Maarik ei ole kunagi näinud nii valget ööd. Ka varasuve ööd on valged. Siis kumavad taevas ja veed vastastikku, tähed tuikavad sinenduses ja kuu veereb ruskena mäeharjalt harjale ning soid hõlmab öö valge mantel, mille ta heitnud oma õlgadelt. Varsti on jälle suvi, siis on Maarik ööd karjataras ja siis tuikavad tähed ja nende tähtede all on valge maailm suviöö lõhnus, tuhandeis häälis ja ulmades . . . Aga nüüd on valgem. Kuu on härmas kuusiku kohal, tähtigi on palju, aga nad ei tuika värisevate südametena, täna nad on karmid karges taevas. Kuusiku vari ulatub peaaegu laudani, aga sääl, kus pole varju, särab puhas lumi kui kerge rüü, mille lõime kootud peeni pisarselgeid pärle. Lumi kilgendab ja lautki on sellest üsna valge.

Aken on madalas ja Maarikul on nii hea vaadata seda valget ööd; ja mida ei näegi siit, see paistab veel selgemana. Nüüd ei ole enam piinu. Võib ju olla, et ongi, aga kõik tundub nii tuim olevat ja Maarik ei jõuagi enam teadvust kontsentreerida, et tajuda valupurskeid, mis südamest ja pääst valguvad verre. Ja nüüd, kui kõik näib olevat möödas, on hämmastav see, kui tähtsetu tundub varasem elu nende kolme kannatuspäeva kõrval. Muidugi, too elu oli kaunim, too ei olnud vaene ning kasin, vahest oli sääl isegi seda, mida inimesed õnneks nimetavad, aga ometi on need kolm päeva tähtsamad aastatest, sest neis päevis

oli vaid hõõguv valu ja neile ei järgne enam midagi. Praegu on juba rahu, suur ning sügav, ja varsti pole vist enam mõtteidki. On vaid talveöö ja lumi särab nii kaugele kui silm ulatub nägema selles valguses... Üks loomadest ohkab pikalt läbi sügava une...

Säält kaugelt lähenes midagi, lähenes ja kasvas helendavaks kettaks — see oli vist üks nendest

kargetest tähtedest. Täht lendas Maariku poole, kõik kadus tema ümbert ja ta oli üksi. Ja kui see jõudis just temani, ei olnud äkki enam midagi, otsekui oleks kõik kokkupõrkes hävinenud...

Kuu paistis kuuselatvades kui raske viili, mille all koolduvad lumised oksad. Lumi helkis ja kilgendas kaugele, aga tähed olid karmid ja vaiksed.

Natüürmort

J. Raud

J. Kaseorg.

Talveõhtu kodutares.

Kui hää on istuda pikil talviseil õhtuil toas, kui ahjus praksub tuli ja kuulata, kuidas isa või ema loevad ajalehte. Väljas aga mühab tuul, keerutades lund vastu akent. On kuulda tumedat puude mühinat. Tõuseb kuu, heites kahvatut valgust lagendikkudele. Tekivad pikad, tumedad, isegi kohutavad varjud. On kuulda lume kriginat, hilisemad töölised sõidavad koju, aeglaselt ja väsinult. Mets paistab tume ja saladuslik. Väike kogu eraldub metsast ja liigub aeglaselt üle

lagendiku. See on väike jänes, kes otsib enesele toitu.

Toas aga on hää, soe ja mugav. Isa ja ema on lugemise lõpetanud ja vaatavad mõttes välja. Minagi olen vajunud mõttesse. Tuli ahjus on kustunud, ainult söed hõõguvad veel. Siis tuleb ema, sulleb ahjuukse ja paneb toitugi ahju küpsema, õhtuks. Mina hakkas siis tegema oma koolitööd, kuna ema ketrab. Kostab ühetooniline tuttav ja armas vürin.

Väljas aga mühab tuul veel tugevamalt kui enne ja sajab lund...

E. Lall.

Vürtspood.

Toiduainetekauplus paremas linnaosas. Poeruum on hämar ja külm. Hämarus on seletatav sellega, et poe mõlemate akende külge on kinnitatud akna poole avanevad kastid, mis peavad täitma vaateakende aset. Nendesse kastidesse on laotud ohtral käel pleekinud pakendeis seepe, saapamäärde- ja paberossikarpe. Ruumi jagab keskelt kaheks lett, mille ühel otsal seisab poe ainuke kaal ja vasakut kätt peaaegu ukse kõrval pikk kelpkatusega maja sarnane klaaskast, mida poodnik ise nimetab vitriiniks. Selles kastis on veel mitu vähemat karpi ja kastikest šokolaadi ja kompvekkidega, kandmikusarnane ese kookide jaoks ja pakk määrdunud vihikuid — arveraamatuid. Klaasvitriini peale on ritta seatud pirukavaagen, puuviljajoogi pudelid, sinepipurke, teepakke ja musta pipra pakiseid.

Klaasvitriini kõrval letil seisab kolesuur madalate äärtega punutud korv saiade jaoks. Sedaviisi jääb letile vaba ruumi saiakorvi ja kaalu vahele umbes neli ja pool kämbla laiust. Kuid sellegi tühiku täidab paks pakk valget pakkimis-paberit. Letitaguses seinas on kõrge riiul kohvipakkide, kompvekipurkide, paberossi- ja tikukarpidega. Riiuli alumises osas on laadikud jahu, tangu, herneste jne. jaoks, kuid viimasel ajal on sahtlitel alati põhi paistmas. Riiuli kõrvalt viib uks kaupmehe korterisse. Uksepiida küljes ripub suur pundar saapapaelu ja sulgedest tehtud tolmutühkija. Selle kõrval on rebitav kalender. Edasi teises seinas on väike klaaskapp pudukraami jaoks. Sealt võivad pere-naised saada niiti, nõelu, paelu, pesukraami, nõöpe ja hariduspõlul töötajad vihikuid, sulgi, pliiaat-

seid, sulepäid jne. Selles kapis on koguni hambaharju ja -pastat. Kapi all põrandal on suurimas heanaaberlikkuses suhkrukott ja soolakast. Sealtsamast saame kartulijahu, makarone ja taimeraska. Kit-sas poeruum sisaldab eneses veel ühe väikese seinakapi igavesti rip-neva klaasuksega. Selles ripuvad vorstirõngad igast sordist juustu-kerade kohal ja laiale taldrikule kapi põhjas on kuhjatud terveid ja poolikuid võitukke.

Kapi all on halli pakkimispa-be-riga „garneeritud“ heeringatünn ja sellel kast rosinatega ja teine kast munadega. Vastu heeringa-tünni kumerat külge toetub tihe-dalt petrooleumivaadi sile metalne sein. (Vaesed heeringad!) Petro-leumivaat ja mitu õllekasti üks-teise otsas on nagu poeukse valvu-rid, sest iga sissetulija peab kõiku-vast kastihunnikust ja haisevast petrooleumivaadist eluga riskeeri-des mööduma. See ongi kogu poe sisse-seade. Peale kaupade ja möö-bli on poodi ka „suure maitseku-sega“ ilustatud. Selleks on tarvita-tud suure eduga igasuguseid rek-laamplakateid ja koguni mitu aastat vanu seinakalendreid. Nii on õllekastide virna kohal plakat, mil-lel on pilt valges riides pagariga ja umbes niisugune tekst: „Eesti nisust eesti jahu, eesti jahust Lille sai.“ Saapanööride puntra taustaks on valitud Saku õlle reklaampla-kat jne.

Kõledalt kilksatab uksekell. Sis-se tatsab keegi lühike ja paks vene eideke. Haiglaselt paksude põskede vahelt poetub ohe: „Oh, gospodi!“ Päril lõõtsutama paneb vana inimese see rumal trepp. Ta vaatab poes ümber, kuid ei näe mitte hingegi. Siis ta paneb leti kõrvale korvi, mille sisu selgesti näitab, et

naine on tulnud turult ja kavatses hakata keetma värskekapsa suppi. Kuid nüüd on kuulda vitriini ta-gant paberikröbinat ja nähtavale ilmub kaupmehe pöetud pea. Ta oli kogu aja lehte lugedes seal istu-nud. Kaupmees on keskmist kasvu mees, jämeda kaela ja omapärase munasarnase peaga, mille terav ots on suunatud ülespoole. Alati pal-jastatud hambad on pikad ja mingit ebamäärast värvi, tagapoolt läigiks nagu kuldagi. Paksud huu-led, mis kõnelemisel venivad veen-valt torru, ei suuda neid hambaid kuigi edukalt varjata. Näo lame-dust aitavad natuke mitmekesis-

„Igaüks saab õndsaks omal viisil...“

tada prillid, mida kaupmehehärä kannab kahjuks ainult lugemisel.

Kunde ja ärimees näivad olevat päris suured tuttavad, sest jutt läheb lodusasti ja tellimine antakse edasi nagu mingi kõrvalise tähtsusega asi. Kaupmees kaalub eidele terahaaval „peeretsit“, sealjuures aga vesteldakse segamatult edasi. Näib, et selle aja jooksul, millal eit poes viibib, räägitakse terve linnaosa kuulujutud algusest lõpuni läbi. Asi näib muutuvat isegi väga põnevaks, sest kaupmees toetab küünarnukid letile ja jääbki röötsakile kuulama naise juttu, kes seisab juba uktsel.

Jutuvada lõpetab uus ostja, kes astub juba ühe jalaga sisse, kuid nähes poetrepil kassi, jääb sellega mängima. „Ach, wie schönes Kätzchen!“ Uus ostja on sakslane (omavahel öelda — kadakas) ja samuti naisterahvas. Poemes muutub juba pahaseks, sest pood on niigi külm ja nüüd too seal uktsel jahutab ruumi päris ära. Kuid saatus on kaupmehele armulik ja tahab, et kass just sel hetkel saba selga viskab ja kaob. Vaene vanapreili on väga solvunud, et tema võlu kassi ei liigutanud ja teretab poodnikku väga kõrgilt. Samas ametlikus toonis teeb ta teatavaks oma tellimised, mille hulk üheski aines ei ületa sada grammi. Kaupmees hakkab alandlikult täitma kunde soove, kuna vanapreili viidab senikaua aega katsudes, kas saidad korvis on värsked. Ta teeb seda ehtsa baltlase põhjalikkusega, kergitab ja kobab iga „runtstücki“, „horni“ ja kringlit.

Kuid nüüd ilmub tagauksest kaupmehe proua. See on kunstlikult süsimustade juustega ja lillakaspunaselt lõkendava näoga kehas daam. Kohe muutub preili lah-

keks ja nad teretavad teineteist ülevoolava lahkusega. Jutt voolab uuesti, seekord ainult saksa keeles. Võib-olla räägivad nad neidsamu uudiseid, mida äsja korrutas lahkunud eit. Kui aga vanapreili ometi lahkuma hakkab, keerab poeproua paberist torbiku, paneb sinna asjatundlikul käel odavamaid kompvekke, ulatab selle oma sõbratarile ja lausub: „Für kleine Irmgard.“

Uue ostja tulles kaob poest peremees ja müüma jääb proua. Uus-tulnuk on puhas eestlane, sest tervitus pole ei saksa- ega vene-keelne. Ta soovib mannat.

„Mannat ei ole,“ ütleb proua võimatus eesti keeles.

Kui mannat ei ole, soovib ostja saada riisi.

Seekord ei tea proua peast öelda, kas on või ei ole, seepärast ta läheb vaatab järele. „Kui palju te tahtsite? Üks nael? Niipalju vist on.“ Ja ta kraabib luukühvliga sahtli põhjalaudu, ajab taga üksikuid riisiteri ja lõpuks kroonitakse ta töö sellega, et riisikott kaalub üles naelase pommi.

Arvetegemisel juhtub pahatihti niisugune äpardus, et arve tuleb natuke suurem kui õigus. Kuid üks aja see alaline kaalumine ja arvutamine segi ka kõige ausama inimese, ammuigi siis veel kaupmehe. Pealegi on eksimine inimlik.

Järgmisele ostjale aga kiidab uuesti tagasi tulnud peremees:

„Kõik tulevad minu ärri, sest see on ainuke koht meie linnas, kust iga ostja võib saada kõike, mida ta soovib parimas häduses ja odavaima hinnaga.“ Seegi ostja on eestlane ja seepärast räägib kaupmees puhtas võru murdes.

Nüüd on poodi kogunenud õige rohkesti mitmesuguseid inimesi.

„Sõprus“

A. Sarv

Kaupmees aga ei hakka sellegipärast veel ruttama, ostjad on ju siin kõik temaga enamvähem seotud võlgade pärast ja ei tihka minna üle tänava teise poodi. Poesaksal avaneb suurepärase võimalus näidata sellele karjale teisel pool letti, kui vähe ta nendest hoolib ja kuidas nad ilma temata läbi ei saa. Ta enesetunne tõuseb seetõttu märksa ja tujugi muutub paremaks. Kuid ega seda tohi neile näidata, kus sellega, nad võivad sedaviisi endist liiga lugu pidama hakata.

Ta ei pea sugugi kinni järjekor-
rast. Paremad kunded ja vanad sõbrad saavad oma kraami kätte otsekohe, teistel on aega küllalt oodata. Kaupmees näeb nüüdki üht oma sõpra teiste selja taga. Ta hõikab sellele, et tulgu ometi lähedale, kas ta siis teda ära ei tundvat. Ja mis saavadki inimesed muud teha, kui see soosik ette lasta. Sõbrad patsutavad teineteisele üle leti õlale ja on ilmselt suures jälleenägemisrõõmus. Taevake, juba kaks nädalat pole nad teineteist näinud!

Sõber kavatseb juua ühe pudeli õlut, kurk kuivavat, olgugi et väljas on päris krõbe pakane. Ta hakkab seda kohe sooritama, paneb labakindad pakkimispaberi patsakale letil (sellega on ühtlasi lett blokeeritud ja ostjad saavad kaubad kätte üle vitriini) ja joob umbes veerand pudelit ühe sõõmuga tühjaks. Siis ta teeb õige järeilmõtliku näo, rõhatab korra tähendusrikkalt ja vaikib — veel tähendusrikkamalt. Kaupmees saab aru sõbra sõnatuist märguandmistest ja küsib:

„Noh, mis uudist muidu kah?“

Seda sõber ootaski. Ta teeb kan-
gesti targa näo, silitab korra oma

teravat habet, mis tema näole annab kirve välimuse ja ütleb tagasihooldlikult:

„Mis seal ikka, vanad asjad kõik, uudist pole midagi.“

Kuid varsti ta juba räägib maailma hilisemaist sündmusist, võrdleb neid vanematega, teeb järeldusi ja oletusi, pragab üht ja teist tegelast või poliitikut, laidab maha ja kiidab taevani, ühe sõnaga: mees on sattunud oma õigesse sõiduvette. Ta räägib sündmustest niisuguses toonis, nagu teeks tema nad esmakordselt teatavaks, ta ei maini allikaid, paistab nagu tuleksid need teated kõik tema enda era-teadeteagentuurist. Kaupmees on temaga täiesti nõus, jätab kaalumise, torkab põidlad vesti käiseaukudesse ja avab suu omakorda. Tema vaated on käremeelsemad. Kui ta sõber nõudis kõikjal korda ja kindlat kätt, siis tema nõuab vastuvaidlematut sõnakuulmist ja kõva ja kindlat kätt.

Rahvas ootab kannatlikult, ol-
lakse harjunud sellega. Tammutakse jalalt jalale ja mõeldakse omi mõtteid. Hakkajamad eided võtavad endile ise mis tarvis — kaupmees sallib seda meeleldi, sest ta tunneb neid. Kui kaupmees räägib, vahib ta sõber põrnitsedes kilolist kaalupommi ja vahel kummutab pudelit, kui aga kaupmees vaikib, alustab tema kohe oma juttu. Kaupmees pole ebaviisakas, ta kuulab tähelepanelikult sõpra. Kuidas ta saakski hakata kaaluma ja teistega kõnelda? See oleks ju parima sõbra surmani haavamine.

Õnneks ilmub jälle proua, kes hakkab kohe korda majja looma. Üksteise järele lahkuvad inimesed oma pakkidega, lõpuks jääb vaid kaupmehe sõber, kuid temagi nõbib juba palitut kinni, sest proua

tulles hakkas ta kahekordse kiirusega oma pudeli juures tööle, sealjuures kogu aja vaikides. Poemeeski vaikib ja korraldab hajameelselt kohvipakke riiulil.

Kuid proua peab käima päevas mitu puhku poes korda loomas,

sest kaupmehel on sõpru palju, kõik nad on kõva ja kindla käe pooldajad ja enamikul neist on sisse astudes kurk pagana kuiv.

Õhtul saab kaupmees keelatud ajal kauplemise eest protokoll. Kord ja kindel käsi...

„Lendreporterid“ (M. Port ja A. Sarv)

V. Masing.

Vahetund koolis.

Kell heliseb. Tund on lõppenud. Õpilased tõuklevad klassiuksel, sest igaühe kõhu sooviks on saada parim sai. Suure trügimisega minnakse isegi õpetajatele otsa. Säärasel juhtumil keegi ei suvatse jääda

seisma, vaid pannakse veel tugevam press pääle. Kui siis all koridoris ollakse, on juba lähedam olemine. Lausa elu eest võitlemiseks läheb lahti aga einelauaruumis. Tee või piimaga sööjate hulgast lä-

bi minnes on alati pool klaasitait vedelikku maha loksunud. Paar muhku on igatahes kindlustatud.

Ega igauks käigi einelauas, vaid minnakse välja, kus „seiklusi“ on rohkem. Enamik seisab võimlemis-aparatuuri juures ja vaatleb, kuidas mõni teeb trikke. Üks poiss tahab olla „maru vunts“. Ta ronib vapralt käte jõul redelit mööda ülespoole. On juba poolel teel, kuid edasi enam ei jõua, teeb mõne abitu grimassi ainult. Korruga lasseb käed lahti ja kukub alla veelompi. Vesi pritsib kõrgele. Kõik päältvaatajad naeravad. Poiss upitab enda veest välja. Püksitagu-mikust niriseb sogast vett. Kannatadasaanu pöördub ümber, tõmbab käega üle pükste ja sammub pilkava naeru saatel ära.

Mõned üksikud kõnnivad ümisesedes ringi ja tuubivad õppetükke. Peab ju õppima enne klassitööd! Teised kõnnivad paaridena ning arutavad mitmesuguseid asju. „Ei

tea, kas paneb kolme viie vea eest?“ küsib üks. „Ei pane — see on kindel,“ vastab teine elutargalt. Nende juttu segab tagaajajate paar, kes tormates ja hüpates jookseb nende vahelt läbi.

Nooremad poisid kõnnivad tihe-das salgas ja mõtlevad, kuidas võib see olla võimalik, et nende mees-kond kaotas. Vanemaid õpilasi sel-lised pisiasjad ei huvita, nad kõn-nivad elutarkadena ringi ja vaata-vad üleolevalt väiksematele pois-tele.

Koridori pimedamas nurgas, aknalaua peal kirjutab keegi kodu-tööd. Ta „vorbib“ kiiresti laused valmis, sest ta teab, et varsti heli-seb kell. „Raamatukoid“ ootavad rüsinal raamatuid, mida teised palehigis otsivad.

Vahetund pole pikk. Juba kõli-sebki kell. Asutakse ärevalt oota-ma õpetajat. Tuleb ju klassitöö. Õpetaja tuleb, vihikud kaenlas. Tund on alanud.

I. R.

Hommik.

*Nüüd hommik õlgadele võttis taeva
kui lumehelbeid sahistava sõela
ja kustutas kõik helkjad tähenõelad
ning valgust valab katustele aiva!*

*Koit tuppa piserdab kui kuldset vaeva —
nii värvirohke valguskangas tõega —
ning hommikuga seisan koon kui õega
ja vaatan — vihur hange pesa kaevab!*

*Süis endaski ma tunnen uuestsündi —
kõik roidumuseliiva äigan silmist
ja vedruna end mõte sirgu lööb!*

*Kuis peon ma hoiaks seda rõõmust tundi!
Taas elan joobnuks end neist valgeist pilvist
kui härmalõimel päike päeva koob!*

Mõtteid õpilaste isetegevusest.

(Katkend.)

Jälgides meie õpilaskonna isetegevust paari möödunud aasta jooksul, peab nentima ilmset muudatust ja kahjuks languse suunas. Osalt see on tingitud üldisest olukorra muutumisest õpetegevuses, kuid ei maksa õppetöö üliküllust ega ajapuudust liiga kurta.

Isetegevuse lonkamises on süüdi üldine loidus. Referaatõhtud peab lugema haruldaselt õnnestunuks, kui referaadile koguneb 25 õpilast, kuid pahatihti tuleb ainult paar asjahuvilist. See on seletatav õpilaste vaimsete huvide mõõnaajaga. Tänapäeva mentaliteedile on vastuvõetavam dünaamiline võistlus-sport, mis kasvatab küll kehaliselt, aga viib vaimu ühetoonilise ummikusse ja võib produtseerida ka ülesportimise tagajärjel vaimselt ja kehaliselt väsinud indiviide, kuigi mõõduka spordi suur eluline väärtus on igale selge. Seepärast ongi elujõulisemaks ringiks õpilaskonnas spordiring, kuigi selle tegevus piirdub vaid treeningtundide ja võistlustega, kuhu valgub enamik õpilaste õppetööpaisu tagusest vabast energiast. Ka väikese liikmeskonnaga kunstiring tegutseb elavalt, sest siin on rakendatav töötund, mis ei nõua ettevalmistamist, siin on ka huvid kristalliseerunud selgemini kui üheski teises ringis. Teiste ringide tegevus aga vindub nagu tuli vettinud puus. Põhjuseks — selgitatud aja- ja huvipuudus. —

Et muuta ringide ja õpilaspere isetegevust elavamaks, selleks peame ümber korraldama õpilaskonna (ametlikult „Õpilasingi“) ja rin-

gide (osakondade) tegevuse, et tulevikus üldise õpekonjunktuuri paranedes oleks isetegevusel juba tõhusad alused. Uus kuub ja vanad püksid ei sobi kokku — seepärast peab üleriigilisele koolireformile järgnema meie õpilaskonnas reform ja siin haarakem ise initsiatiiv!

Ringe on meil praegu liiga palju — vähemalt tegevuse järele otustades. Mõnede ringide huvialad ja eesmärgid on samad, seepärast poleks tarvis tööjõu killustamist ja nõrgestavat võistlust — need ringid võiks väga hästi ühendada. Seega muutuks tegevus kontsentreeritumaks ja saaks vastaval huvialal ette võtta midagi tõhusamat. Praegu tegutsevate 10 ringi asemel oleks normaalne arv 7—8. Ühendamisel koonduks ringi rohkem liikmeid, mis tagaks ringi elujõu. Liikmemaks, mida praegu makstakse — või üldse ei maksta — leiaks siis õiglasemat ja otstarbekamat kasutamist. Ka poleks siis nii palju sekeldusi ringidest lahkumisega poolaasta lõpul nõrga õppe edukuse pärast. Võiks asutada uus ring — Reaaling (pole loomulik, et reaal-g pole reaalingi), mis ühendaks loodusteaduse-, keemia-, geograafia-, tehnika- ja fotohuvilisi. Reaalingis oleks läbiviidav jagunemine seksioonidesse.

Ringide juhatus olgu 5-liikmeli-ne: juhataja, abi, laekur, kirjatometaja + seksioonide juhatajad; samast klassis maksimaalselt 2, samast koolist 4 õpilast. Nii ei muutuks ring mõne üksiku klassi eramonopoliks, päalegi pole niisugune

ring elujõuline. Kõikide ringide tegevust peaks juhtima ringide üldjuht, kes kuuluks õpilaskonna juhatusse. Üldjuhataja ülesandeks oleks kogu isetegevuse juhtimine ja reguleerimine, nii et poleks ajaliselt tühje lünki ega koormavaid kuhjumisi. Kõigi ringijuhtidega koos tuleks läbi arutada tegevuskavad ja korraldada tegevus nii, et keskmiselt igal nädalal toimuks mõni omaüritus terve õpilaskonna kohta. Tegevusvabad võiksid olla õppeveerandite lõppnädalad. Et referaatide valmistamine ei muutuks koormavaks, tuleks rohkem tähelepanu pöörata otsesele kohtapealsele tööle, töötunnile, muidugi neis ringides, kus see võimalik. Soovitav oleks, kui ringide õhtuil esineks isikuid, kes pole kooliga otseses seoses ja vääriskid tähelepanu oma autoriteedi tõttu teatavalt küsimustes. Aga siin on kõige rohkem tarvis üldjuhi korraldavat kätt, vajalik on distsipliin ka vabatahtlikus isetegevuses. Siis suureneks ka huvi vaimsete probleemide vastu; praegu näitab isetegevuse skaala 75%-liselt kõikumist nulli piirkonnas. Kui huvi on äratatud, võiks leida referente ka õpilaste hulgast.

Õpilaskonna juhatus peaks olema vähemalt 6-liikmeline + ringide üldjuhataja, sellega oleks juhatuses laiema õpilaspere huvid kaitstud. Juhatusel olgu suurem õigus kontrollida ringide tegevust. Ringide juhatused peaksid õpilaskonna juhatusse ettepanekul kuuluma asemikekogu kinnitamisele. Igal poolaastal kord peaks ringide üldjuht esinema asemikekogus aruandega ringide juhatusete ja üldse isetegevuse üle. Peame juba varakult õppima teravalt kritiseerima ja mitte varjama tõtt ja isiklikku

arvamist üldistes küsimustes. Asemikekogul olgu õigus tagandada ringide juhatajaid üldjuhi ettepanekul ja direktori kinnitamisel. Samuti olgu asemikekogu liikmeil õigus arvustada õpilaskonna juhatusetegevust.

Vajalik on ka õpilaskonna maksumõtlemine: selle arvel võiksid ringid alandada oma liikmemaksu, mis praeguse passiivse tegevusega võrreldes on liiga kõrge. Õpilaskond jagab ju toetusi.

Siis veel üks valus küsimus. Igal kevadel lõpetavad ringid oma tegevuse suvevaheajaks. Kuna enamik ringide juhatusete liikmeid on lõppklassidest, siis kaovad koos nendega pahatihti ka tegevusraamatud, sageli jäävad ka rahaasjad korraldamata. Sellele tuleb vaadata kui korratusele ja distsipliinipuudusele. Ringi rahad tuleks igal kevadel nädal aega enne õppetöö lõppu maksta kooli kantselseisse vastava ringi arvele. Ringide tegevusraamatud ja kirjavahetuse võtaks üle õpilaskonna vanem ja paneks inspektori juuresolekul kappi hoiule. Seega jääksid ära iga-aastased sekeldused ja majanduslikud kulud, mis häirivad ringide isetegevust.

Õpilaskonna tegevusele soodustavalt ei mõju omavahelised hõõrumised. Meil töötab koos samades ruumides 5 kooli, mille õpilased moodustavad ühise õpilaskonna. Kui intrigeerivad ühelt poolt tehnikakoolide ja teiselt poolt teise kolme kooli õpilased, siis ei ole see loomulik, kuigi see toimub vahest ainult mitmesuguste valimiste puhul. Oleme kõik ühise isamaa pojad ja peame aru saama, et ühenduses ja leplikus meeles on jõud, loov jõud! Me ei tohi olla kitsarinnalised nääklejad — see on inetu

ja lapsik —, peame aru saama üks-teise huvidest ja tõekspidamistest! Need „poliitikud“ ja enese arvates „individuaalsed vabamõtledjad“, kes oma naiivse klassikultusega püüavad tõkestada üksteise mõistmist ja nõrgestavad üldist tööindu, peaksid mõistma, et ühiselt suudame rohkem. See on teine reform, mis vajab teostamist — meie igapäevases südames!

Kui rajame isetegevuse üksmee-

le ja sõbraliku üksteise tunnustamise kaljule, kui teostame üldise sisemise reformi õpilaskonnas, esijoones töötades ümber põhikirja ja fikseerides seal üksikasjalikult eelpool öeldud põhimõtted ringide isetegevuse juhtimisel, kui õpime üksteiselt nõudmise kõrval ka midagi andma — siis võime varsti uhked olla oma õpilaskonna intensiivsele enesearendustööle omalalgatuse „kõigi võimaluste maal“!

R. Varema.

Laagri suurmäng.

Lokulaua ühetooniline kill-kõll, kill-kõll teatab laagris-viibijaile, et lõunapuhkus on lõppenud. Algab jälle tavaline töö. Seekord on ette nähtud tegevus erikava kohaselt. All-laagrid rivistuvad ja marsivad õppeväljakule, kus laagri õppepäälük teeb teatavaks õppustekava. Esimene all-laager saab ülesandeks läbi võtta luuretegevuse. Õppustekavaks läbiviimiseks määratakse sama all-laagri päälük.

Esimene all-laager (42 noorkotkast) väljub laagrist kell 16.30, olles tugevamini rõivastatud ja varustatud taskulampide ja ümbruskonna kaardiga. Teine all-laager (20 noorkotkast) ja kolmas all-laager (33 noorkotkast) asuvad teiste õppealade juurde.

Lõbusat laulu lüües sammub esimene all-laager läbi tiheda metsa. Pidevalt jälgib päälük kaarti, et mitte tihedas metsas teed kaotada. Muuseas on neil ülesandeks minna täpselt kaardil näidatud teed mööda.

Pärast kahetunnilist rännakut peatab päälük meeskonna ilusal metsalagendikul. See on nende rännaku lõpp-punkt. Täpselt kell

18.30 avab päälük kirja, mille ta sai kaasa laagripäälükult enne väljumist ja mille ta pidi avama, jõudes rännaku lõpp-punkti. Enese kui ka poiste üllatuseks loeb ta, et nende ülesandeks on tänase õhtupooliku jooksul vallutada laager, mis on võetud hoolika kaitse alla.

Silmitsedes kaarti, teeb päälük kindlaks, et nad asuvad laagrist linnulennult kuue kilomeetri kaugusel. Oma praegusele kohale on nad tulnud võrdlemisi suure kaarega, nii et tagasiminekuks sama teed mööda ei saa üldse kõne alla tulla. Tuleb kasutada kõige lühemat teed, mis on aga täiesti tundmatu. Nii tuleb poistel rakendada oma teadmisi kaarditundmise ja kompassi kasutamise alal. Päälük kutsub enda juurde teised päälükud, et ühiselt arutada kallaletungikava. Üldine ärevus on haaranud kõiki poisse: räägitakse sosinal, nagu kartes kedagi ja palged õhetavad ärevusest. See on juba seiklus, arvavad kõik ja võtavad asja täie tõsidusega.

Laagrisse jäänud noorkotkad on kõik agaras tegevuses. Üks meeskond tutvuneb signalisatsiooni saladustega, teine grupp on tegevu-

RAU 1939

„Fechtn arskit“

Rehm Ant

ses sillaehitamise juures ja kolmas meeskond õpib esimese abi andmist. Äkki lõikuvad läbi vaikse suveõhtupooliku teravad signaalsarve helid, mis kuulutavad hädaohu lähenemist. Kiiresti rivistuvad meeskonnad ja kiirmarsil jõutakse laagrisse, kus ees ootab suur üllatus. Ärevalt teatab laagripäälilik, et lähenemas on hädaoht. Nimelt on ta saanud andmeid, et laagrit püütakse tänasel õhtul vallutada. Otsekohe peab asuma kaitseorganiseerimisele. Üldise kaitsetegevuse juhiks määrab laagripäälilik poiste soovitusel kolmanda all-laagri pääliku. Veel teatab laagripäälilik, et viimaste andmete kohaselt asub vaenlane laagrist lõunasuunas kuue kilomeetri kaugusel.

Kolmanda all-laagri päälik, saades aru oma ülesande vastutusrikkusest ja raskusest, kutsub kokku kõik päälikud, et ühiselt analüüsida olukorda ja leida mooduseid laagri kaitsmiseks.

Vahepääl on kallaletungijad koostanud täpse vallutuskava. Juba lahkuvad esimesed luuresalgad, et minna laagrisse andmeid koguma kaitsjate tegevuse kohta. Salgad on varustatud kaartide ja kompassidega, et mitte eksida. Pärast luurajate väljumist muudab ka südamik oma asukohta, sest on karta kaitsjate luurajaid.

Nagu selgub, pole kaitsjad tõesti maganud. On pandud välja vahipostid, kes esimesel vastase ilmumisel teatavad sellest laagrisse vastavate leppemärkide abil. Samuti on lõunasihis välja saadetud tugev luureüksus, kes peab kindlaks tegema vastase jõud ja kallaletungi suuna. Samuti on kindlaks määratud iga üksiku poisi asukoht kallaletungi korral. Et jõuda selgusele poiste valmisoleku kohta,

korraldatakse proovihäire. Koerahaukumisega antakse märku vastase kallaletungist. Kõik õnnestub hästi.

Kui nüüd keegi jälgib laagri tegevust, siis ei paista silma selles midagi erakorralist. Tähelepanelik silm võib aga siiski midagi lugeda poiste ärevaist pilkudest ja õhetaivaist põsist. Kogu laagris valitseb pinge, mis peegeldub nii kõnes kui ka tegevuses.

Laagri ümbruses sünnib imelike asju. Loodus näib nagu nõiutud olevat. Siin liigutab end aeglaselt suur sõnajalapõõsas, teisel jälle liigutab end risuhunnik ja liigub aeglaselt edasi jne. Kuuse ladvas hakkab järsku vilkuma tuluke, millele vastab teine. Kõik selle vaikuse rüpes peitub midagi ähvardavat ja saladuslikku.

Laagrilipp on juba langetatud. Lõkkeõhtu jääb ära, kuna laagris on sõjaseisukord ja igasugused „lõbustused“ on keelatud. Poiste meeled on ka aja jooksul rahunenud, sest esimene ärevus on lahtunud ja tõenäoline näib olevat, et vastane enne pimedat saabumist ei ründa.

Ka kallaletungijad on luurekaudu selgusele jõudnud, et kaitsjad end väga hästi on kindlustanud. Ainukeseks nõrgemaks kohaks näib olevat laagri jõepoolne külg, sest kaitsjad olid jõe arvestanud kui looduslikku kaitset. Sellele rajasid kallaletungijad oma rünnaku plaani.

Vahepääl olgu lähemalt selgitatud võistlusvahendid ja -reeglid. „Relvadena“ kasutatakse taskulampe. Kõik võistlejad on varustatud laia käesidemega, mille värv tähistab kuuluvust kas kallaletungijate või kaitsjate leeri. Vangistatuks loetakse see, keda on tabanud

„Välkkirjanik“ E. Lall. Meremees, fotomees jne. R. Aul.
Teeneline tegelane R. Varema.

taskulambi valgus. Valgustatu peab loovutama oma käelindi ja on nüüdsest päale vastase vang. Et loomulikult kõigil polnud taskulampe, siis pidi osa poisse oma võimeid rakendama teisel teel.

Asudes nüüd jälle sündmuse käigu jälgimisele, näeme, et on kätte jõudnud pimedus. Laagris on kõik vaikne, ainult laagritule praksuval valgusel näeme tulevalvurit ja kaitsjate üldjuhi telk on samuti seest valgustatud. Nüüd on jälle märgata, kui põnevaks olukord on muutunud; iga väiksemgi pragin või krõbin paneb südame valjemalt tuksuma ja vere kiiremini käima. Iga minut on oodata üldrännakut. Kõikjal valitseb ähvardav vaikus, ja pimedus on ka nii läbipaistmatu ja kohutav. Läbilõikavalt kajab öökulli kriiskav hüüd — teisalt vastab samasugune häälitsus. Juba vilguvad üksikud taskulambid kuskil puude vahel, on

kuulda üksikuid hüüdeid, siis valitseb jälle vaikus.

Sääl tunneb üks kallaletungijaist end haaratuna mitmest käest ja taskulambi hele valgus paisatakse talle näkku, mis on surmaotsus. Teisal jälle kaitsjate vahipost ei oska üllatusest häältki teha, kui lähedase puu tagant juhitakse nende päale valgusejuga ja läbi on nendegi tegevusvabadus.

Kallaletungijad on kavakohaselt oma päälöögi suunanud jõepoolsele küljele, mis on aga kõige raskesti läbipääsetav koht. Sillal on küll valve, aga pimeduse kätte all õnnestub siiski osal kallaletungijaist läbistada jõge ja tungida lipumastini ning vangistada säälsed valvurid, mis on ühtlasi laagri valutamise tähiseks.

Veidi enne keskööd kutsus signaal koonduma vaenulisi pooli, et ulatada jälle sõbralikult teineteisele kätt ja sõbralikus vestluses

kinnitada klaasi teevee ja paari võileivaga väsinud kehi, et siis siirduda telkidesse puhkama päevast väsimust.

Vaikussignaali helid tungivad mahedaima muusikana läbi sooja suveöö. Kõik on jälle vaikne, ai-

nult punased tulekeeled laagrilõkelt meenutavad möödunud sündmusi ja öövalvuri viirastuslik kogu, kes tõuseb hetkeks, et kohen-dada tuld, näitab, et siin ollakse alati valmis, olgu see siis kas mängus või tõeliselt.

Kirjandus.

Enn Kippel: „Issanda koerad“ II.

Eesti Kirjastuse Kooperatiiv.

E. Kippeli „Issanda koerte“ II köide algab Riia linna asutamislooga. Vangina töötab siin ka Üksküla vanem Ako, kes peagi saadetakse Saksamaale soola-väljadele. Ta põgeneb aga säält, jõuab pärast vintsutavaid eksikäike Liivi-maale ja õhutab rahva mässule. Kaupo aga asub koos preester Dietrichiga teekonnale Rooma ja rahvas hävitab tema talu („mõisa“) ja kuulutab ta lind-priiks. Käesolevas köites ilmneb veelgi selgemini kui eelmises kaks pingelist rööbikintriigi — liivlaste omavahelised lahkkelid ja nende võitlus maa vallu-tajate vastu. Lahendus saabub lõpuks meeletus võitluses, kus kõik jõud pörka-vad kokku ja kus otsustatakse liivlaste ja ühtlasi ka teiste Läänemere rahvaste saatus. Raamatu lõpp on eriti pingeline, lausa võitlusemõll. Ako õhutusel vallu-tatakse Riia-eelne Holmi kants. Sinna sõidavad vastu Riia ristsõitjad ja ordu-vennad koos Kaupo ja talle truude ristitud liivlastega. Holmi kantsi all jões metsikus käskähhmus langeb Ako, Kaupo süütab külad, reetlikud semgallid rün-davad liivlasi seljatagant. Lahing on kaotatud — „Häda võidetule!“ Lõpp on jube kuid sümbolne — Ako naised lähevad vabasurma ja oma väimehe, kes „tõmbas“ tema tütre, laseb Kaupo Riia müüride taga tõmmata jalgupidi võl-lasse — elusana kahe näljase koera vahele.

Selles Kippeli teoses on palju põnevushetki ja üllatavaid situatsioone, mis teevad lugemise kergeks. Kompositsioonile see kasuks ei ole, sest mõni kõrval-motiiv muutub autorile eneselegi tüütavaks ja siis ei tea ta, mis sellega peale hakata — lahendust on tarvis. Vaadatagu näiteks rüütel Danieli ja neitsi Gert-rudi armulugu. Kippel laseb lõppeks ühel ristsõduril ebausutavatel motiividel nõdramõistusliku tüdruku tappa. See paar on olnud ainult vahendiks, kelle kulul põnevust mõne käigu võrra kõrgemale kruvida.

Viimase võitlusperioodi kõrval, mis mõjub hävitava vulkaanipurskena, on üheks huvitavamaks osaks omaette tervikuna Kaupo Rooma teekonna keskel. Kaupo, vastristitud pagan, kelle hing käristatud sisevõitlusest nii oma südames kui ka oma rahva keskel — keset L.-Euroopa tsivilisatsiooni ja katoliku usuelu toredust! Kaupo valges Roomas ja Püha Isa palge ees. Kippel kirjeldab seda teekonda värvikalt (kohati liigagi eredalt), näit. flagellandide rongkäik, timu-kas jumalasalgaja surnukehaga ja kahe munga vabatahtlik tulesurm Pisas.

„Issanda koerte“ olustikupilt on usutav ja reljeefne, sest siin on Kippelil olnud kasutada uuem faktiline uurimismaterjal vanade liivlaste elust ja nende kristianiseerimisest. Kippel on osanud õieti kujutada vanade liivlaste mentali-teeti ja osanud kujutada selle suure võitluse reaalseid aaseid.

Sõnavaralt ja stiililt on märgata tagasipöördumist varasemasse rutiini, mis mõnigi kord koos kirjelduse värvieredusega mõjub tõsisematelgi silmapilkudel koomiliselt.

Eesti ajaloolise romaani alal ei ole „Issanda koerad“ küll mingiks uueks avastuseks, küll pakub ta sellesisulisele kirjandusele väärtuslikku lisa ja ületab Kippeli varasemad teosed.

A. Gailit: „Karge meri“.

Noor-Eesti kirjastus.

„Karges meres“ on A. Gailit leidnud oma kõrgelennulise fantaasia rakedamiseks huvitava ainevalla — omapärase välismaailmast lahutatud saarerahva elu kirjeldamise. Sellel nimetul „hülgeküttide saarel“ elab rahvas oma primitiivse ühiskonnakorra ja kommunaalsete printsiipide järele, elab igivanade traditsioonide järele omaette kitsapiirilises maailmas, ükski nende vaatepiirist väljaspool seisev sündmus ei vapusta nende elukäiku. Nad on takerdunud omapäraseisse töökspidamistesse, hüljates tihti tõsielu praktilisi vajadusi, seetõttu on kogu saarerahval teatud kurvameelsus omane.

Romaanis on tõsielu sulanud ühte sädeleva fantaasiakoega, tuues seega endassepöördumise kilbi varjult esile vähesõnalise randlase iseloomu kõigis erivarjundeis. Seetõttu tuleb rõhutada miljöökirjelduse kõrval veel enam tegelaste hingeelu hoolikat kujutamist.

Teose armastusriigi areneb noore, veidi kohtlase hülgeküti Eerik Lammi ja pastoritütre Kelli Lundi vahel, kusjuures aktiivsemaks pooleks on Kelli. Selles armastuses on palju unistuslikku ja nipernaadilikku, armastuse ja vihkamise vahemil toimub kahe noore kõhkleva hinge heitlus. Nende iseloomud erinevad põhiliselt: Eerik on kinnine, kohmakas ja aeglane nagu „villane karupoeg“; Kelli rahutu ja lendlev siia-sinna; aga unistajad on nad mõlemad. Lahenduse huvides on enam-vähem paratamatu ühe poole kadumine; Eerik Lamm saab surma laevahukul.

Kõigi saareelanike siseelus on mingi defekt, pärand varasemast elust või miljöö ja olustiku pitser. Nii Matt Ruhve ja Katrina kui ka leitnant Sauvere ja halastajaõde Eljen Karre vahekorral looritab mingi üksinduse ja paratamatuse vari. Kaks äärmuslikku tüüpi selles kitsas maailmas omavad oma isoleeritud positsiooni: naisreeder Toora Jookus, kes oma üksinduse ja naiseliku kojuigatsuse matab ülimehelikesse prassinguisse sadamakõrtsides, ja vallasema Epp Loona.

Kogu seda omapärast sündmustikku raamib meri, mis nagu elav ema hoiab oma lapsi süles, õnnetuna, et peab neid ka hävitama. Meri „on nende elu ja nende jumal, suur ja salapärane, ikka jälle uus ja muutlik.“

Meil võidakse taunida merelektüüri üha kasvavat viljelemist, võidakse rannarahva elu esiletõstmist unustusest, mere „kargust“ ja „õitsmist“ põhjendada seltskondliku tellimuse täitmisega. Aga selle võrratult omapärase ja kunstiväärtuslikku käsitlust leidnud maailma veetlust, mis avaneb lugejale „Karges meres“, ei suuda see vähendada.

A. Gailiti „Karge mere“ stiil pakub omaette naudingut. Selle rütm on otsekuigi mere vaikne lainetus ja väljendus pühapäevaselt rõõmsameelne.

K. A. Hindrey: „Nõid“ ja „Lembitu“.

Nii on Hindrey uue ajaloolise romaani „Loojak“ kahe köite alapealkirjad. Ülesehituselt ei saaks „Loojaku“ kumbagi osa nimetada romaaniks, sest sündmuste tähtsusega võrreldes küllaltki pika ajaperioodi (1208—1217) ja romaani lühikese ulatuse juures „Nõid“ ja „Lembitu“ mõjuvad enim üksikute novellide koguna, mille vahel sideosa on tihti üsna nõrk.

Tunneme Hindreyd kui kirjanikku, kel suured kogemused ja anne psühholoogiliste novellide ja isikuromaanide kirjutamiseks. (Parimaks näiteks on siin uusim novellikogu „Südamed“.) Hindrey on õppinud mõistma inimeste südameteket ja selle vahendamise kaudu lugejale tunneme tema virtuositeeti. Ka „Loojakus“ on Hindreyd huvitanud isikuprobleemid, kuid koos teiste ülimuslikumate nähtustega. „Nõias“ käsitleb ta meie muistsete nõidade, teadjate probleemi, püüdes omastada neile suuri telepaatilisi võimeid ja tahtejõu käsitlemise oskust. Peategelaseks näib siin olevat noor Ihameel metsakolkast Suviharjalt, kes koos targa Harivaldega rändab maal ümber, et teisteltki tarkadelt nõiakunsti õppida ja teadjaks saada.

Ajalooline ja olustikuline külg ei ole kujutatud kuigi üksikasjalikult, vaid vihjamisi märgitakse tähtsamaid sündmusi, mõni üksik moment leiab ligemat valgustamist. „Nõia“ lõpposas kerkib esile ka Lembitu kuju, kuid ka temast ei saa õiget peategelast nagu Ihameelestki, tegevustik ja tegelased jäävad episoodiliseks kuni lõpuni. Lembitule ei ole Hindrey suutnud küllalt läheneda, ta annab vaid üksikuid iseloomukilde temast kui üsna harilikust inimesest, kelle taotlusedki pole küllalt selged. Muistset vanemat ja „kalevast meest“ tunneme temas alles Paala lahingus.

Parimaks osaks „Loojakus“ on „Nõia“ II peatükk, mis on tunnustustvääriv ja kõrge kvaliteediga novell. „Lembitus“ pälvib tähelepanu Talibaldi põletamise lugu ja Paala lahingu kirjeldus, kus lätlane Veeko raiub surnud Lembitul pea ja viib Riiga. Rahva kujutluses rändas siis Lembitu mõõda maad ja otsis oma pääd. „Kuid rahva unenägudes muutus ta ka maharaiutud jalgadega kangela-seks.“ Kalevipoeg oleks seega rahvalauludes ümberloodud Lembitu kuju.

Hoolimata kompositsioonipuudusist on „Loojak“ huvitav raamat, peamiselt omapärase nõieprobleemi pärast.

P. Vallak: „Lambavarga Näpsi lorijutte“.

Valik novelle, satiire, humoreske, groteske.

Ligi poole P. Vallaku uuest kogust täidavad neli luiskelugu Näpsidest, kes on vembumehed ja katsuvad aga päevi kergesti õhtule saada. Nendes lugudes on teravalt nähtud tõsielulisi motiive, mis mõjuvad oma värskete grotesksusega. Järgneb valik novelle, satiire, humoreske, groteske, kus ilmneb autori humo-ristlik-ironiline vaade mitmesuguste elunähtuste suhtes. Kogus esitatud lühilood on enamikus kirjutatud meisterlikult ja paeluvad lugejat.

PAUL LALL

Tartu — Võidu 13

Asut. 1913. a.

Elektrotehnika-kaubad ja
-seadmed

„Goodyear“ autokummid

„Volta“ elektrimasinate
esindus ja ladu

Mootorjalgrattad

Suurim rohu-, värvi-, kosmee-
tika ja kummikaupade ladu

K/M. JOH. PEEP

Tartu, Võidu 10. Tel. 11-86

Müük suurel ja väikesel arvul

KLISEETÖÖSTUS

J. STEIM

TARTUS, LUTSU 4. TEL. 19-80

- Raamatud
- Kirjutustarbed
- Joonestus- ja maalimistarbed
- Paberikaubad
- Trükitööd
- Kõitetööd
- Kunstnahatööd

OMA KIRJASTUS, PEALAO

POSTIMEHE

Raamatu- ja kirjutus-
materjalikauplus

TARTUS, SUURTURG 16
Telef. 2-50

Soodsaim ostukoht
kõigile

Õ/K „Koolivara“

RAAMATUKAUPLUS

Tartus, Võidu 10 / Telefon 8-29

MÜÜGIL:

Kõik õpperaamatud,
vihikuid, kladesid,
kirjutustarbeid
jne. jne.

**GRAAFILINE
KUNSTIASUTIS**

OSAÜHING

„ILUTRÜKK“

VALMISTAB
PARIMAT
PARIMAST

TRÜKITÖÖDE ALAL

TARTU, VÕIDU 30
TELEFON 75

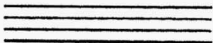

FOTO-ATELJEE
LUI KRIISA

TÄHE 41, TARTU
KONETA 9-90

Hind 30 senti